

LBRIS

We know
books

SAMUEL SMILES

AJUTĂ-TE SINGUR!...

**CARACTER, PURTARE ȘI STRĂDUINȚĂ,
ILUSTRATE CU AJUTORUL BIOGRAFIILOR**

după o traducere de Al. LASCAROV-MOLDOVEANU

CAPITOL SLUJIND DREPT INTRODUCERE

*Meritul unui Stat nu este,
în cele din urmă, decât meritul
indivizilor care-l alcătuiesc.*

(John Stuart Mill)

„Ajută-te, căci și Dumnezeu te va ajuta“ este o maximă al cărei preț a fost de mult statornicit și care închide într-un cadru din cele mai strâmte, roadele celei mai întinse experiențe. Spiritul de spontaneitate individuală este izvorul oricărei dezvoltări normale a individului, și când el se dezvoltă la un mare număr de oameni, alcătuiește adevărata temelie a puterii și a vigoarei naționale. Pe cât ajutorul venit din afară e moleșitor în efecte, pe atât cel ce vine dinăuntru este totdeauna întăritor. Tot ceea ce este făcut pentru noi, ne răpește, într-o mare măsură, nevoia și prin urmare dorința de a-i face noi înșine; și pretutindeni unde individul este supus unui exces de protejare și de

îndrumare, tendința de neînălțurat a acestui sistem este de a-i îngrădi la o stare vădită de neputință.

Cele mai bune așezăminte n-ar putea fi omului de un ajutor adevărat. Cel mult ce-ar putea să-i facă, ar fi să-l lase slobod să se dezvolte și să-și îmbunătățească în voie, starea lui individuală. Dar totdeauna oamenii au fost porniți a cugeta că buna lor stare și fericirea lor ar putea fi asigurate mai lesne prin așezăminte, decât prin propria lor purtare și astfel ei au ajuns să dea o mult prea mare însemnătate operei legislative și să vadă în ea cea mai puternică pârghie a progresului omenesc. Totuși, faptul de a lua a milioane parte la alcătuirea legislaturii, votând la trei sau la cinci ani pentru unul sau doi deputați, nu poate înrâuri, oricât de conștiincios ți-ai fi îndeplinit datoria, decât prea puțin asupra vieții sau caracterului unui om. Între altele, e din ce în ce mai limpede că acțiunea guvernământului este mai repede negativă și îngrăditoare, decât pozitivă și activă, și, că se reduce în mare măsură la un simplu sistem de protejire a vieții, a libertății, a proprietății. Nu e nicio putere legală care să izbutescă a da leneșului munca, risipitorului prevederea, bețivului cumpătarea, numai individul își poate da sieși una sau toate din aceste virtuți și aceasta prin exercitarea însușirilor active și a puterii de abnegare, a căror nestânjenită întrebuintare o are. Într-adevăr, toată experiența lumii năzuie a dovedi că meritul și puterea unai Stat atârnă mult mai puțin de înfățișarea instituțiilor sale, decât de caracterul indivizilor care-l alcătuiesc. O nație nu e, de fapt, decât strângerea laolaltă a stărilor particulare, și civilizația nu este ea însăși decât o chestie de propășire individuală.

Progresul național este înmănunchierea activităților,

energiilor, virtuților tuturor, tot așa precum decăderea națională este înmănușarea lașităților, egoismelor și viciilor tuturor. Dacă privim îndeaproape, vom vedea că aceea ce suntem obișnuiți a arăta ca mari plăgi sociale nu este, în decursul vremii, decât dezvoltarea monstruoasă a viciilor de care înșine suntem atinși, și că zadarnic ne vom sili să scăpăm de ele prin ajutorul legii – totdeauna, sub o înfățișare sau alta și încă mai cu putere, ele se vor ivi din nou, atâta vreme cât condițiile dezvoltării noastre personale nu vor fi îmbunătățite. Dacă această părere este dreaptă, urmează că patriotismul cel mai înalt și cea mai mărinimoasă filantropie nu stau atât în a reforma legile și a schimba instituțiile, cât mai cu seamă a ajuta altora să se înalțe și să se înobileze prin sloboda și neatârnată acțiune a propriei lor voințe. Guvernământul unei națiuni nu-i, de obicei, decât icoana și reflexul indivizilor care o alcătuiesc. Orice guvernământ, care e prea înaintat față de popor, va fi, fără îndoială, tras înapoi – după cum orice guvernământ, care e prea înapoiat, va fi târât înainte, când poporul este mai înaintat. După cum apa își găsește mereu nivelul ei, o nație va găsi în legile și guvernământul ei dispozițiile care convin caracterului ei. Aceasta este în firea naturii. Totdeauna poporul nobil va fi guvernat nobil – totdeauna cel ignorant și stricat, va fi condus murdar. Libertatea nu-i numai rodul unei înfloriri politice, ea e mai mult al unei înfloriri morale – al energiei, al neatârării și libertății de acțiune individuale.

Felul cum este condus un om poate să nu aibă prea mare însemnătate – în vreme ce totul atârână de chipul cum se conduce el însuși. Cel mai nenorocit sclav, într-adevăr, nu e acela care e supus ciudățeniilor unui despot,

ori cât de mare ar putea fi acest rău, ci acela care este robul propriilor lui vicii, egoism și ignoranță. Dezrobirea națiilor în inima cărora stăpânește astfel sclavia, n-ar putea fi rezultatul unei simple schimbări de stăpâni sau de instituții; și atâta vreme cât această iluzie fatală va face ca libertatea să depindă de guvernământ – aceste revoluții, cu oricâte jertfe s-ar face, nu vor prețui mai mult și nu vor produce rezultate mai temeinice decât o simplă schimbare de tablouri într-o fantasmagorie. Libertatea nu poate avea temelii solide decât în tăria caracterelor individuale; și tot în această tărie a caracterelor se găsește cea mai sigură garantare a siguranței publice și a progresului național. John Stuart Mill zice, cu multă dreptate: „Chiar despotismul n-ar putea să-și producă cele mai rele efecte ale lui, atâta vreme cât nu a reușit să distrugă tăria caracterelor individuale; iar tot ceea ce tinde la năruirea individualității este despotism, sub orice nume s-ar ascunde lucrul și oricare ar fi autoritatea în numele căreia ar veni, aceea a lui Dumnezeu sau a oamenilor.“

Străduințelor trupești și intelectuale ale generațiilor înaintașe își datorează națiile pământului ceea ce sunt astăzi. Muncitori îndârjiți și răbdători, de toate felurile și de toate treptele, cultivatori de pământ și sfredelitori în mine, inventatori și exploataatori, lucrători și manufacturieri, meseriași și poeți, politicieni și filosofi, toți au contribuit la isprava cea mare – și venind cu contemporanii lor să adauge la clădirea generației înaintașe, au adus-o la măreția pe care o vedem astăzi. Mulțumită perindării statornice a acestor nobili muncitori-artizani ai civilizației – ordinea, în cele din urmă, s-a țesut din haos, în industrie, în știință și în arte. Generația de azi este moștenitoarea marelui

LIBRIS | We know books

și frumosului domeniu, care a fost creat, așa-zicând, din îndemânarea și strădania întregii noastre rase, și care ne-a fost lăsat pentru ca noi să-l cultivăm mai departe și să-l trecem urmașilor, nu numai neatins, ci și îmbunătățit.

Printre marii muncitori ai trecutului, s-a observat totdeauna, ridicându-se mult deasupra mulțimii, o falangă de oameni care, nespuse de superiori celorlalți, au meritat să primească mulțumirile genului uman. Dar propășirea noastră este datorată, de asemenea, și acelor mulțimi de oameni, care, deși mai mici și mai necunoscuți, nu sunt nici ei lipsiți de merit, și nu trebuie să uităm că, deși istoria nu-și amintește decât de numele generalilor care s-au distins în marile campanii, totuși, în mare parte, numai prin valoarea individuală și eroismul soldaților necunoscuți au fost câștigate izbânzile. Câți oameni ale căror vieți nu au fost niciodată scrise, n-au înrâurit tot așa de puternic civilizația și propășirea, ca și cei mai norocoși printre marii oameni ale căror nume s-au păstrat în biografii?!...

„Cu voință răzbați prin toate...”

Nu e nicio persoană, fie cât de umilă, care dacă dă semenilor ei pilda hărniciei, a cumpătării, a onestității și a tăriei, să nu fi avut o înrâurire tainică și actuală asupra buneii stări a țării, căci viața și caracterul ei s-au strecurat, în cele din urmă, și altora, fără voia lor, și a transmis pilda bună pentru toate timpurile ce vor veni. Trebuie deci să

recunoaștem că energia individualismului a produs cele mai tari efecte asupra vieții și faptelor altuia, și că prin lucrarea lui, constituie într-adevăr, cea mai bună educație practică. Pe lângă aceasta, ce prețuiesc învățămintele pușintele pe care le primim în școli, licee și universități?! Educația cu adevărat însemnată, cu adevărat esențială e aceea pe care o primim în căminele noastre, în orașele, câmpiile, atelierile, birourile, băncile, fabricile, și în toate centrele de muncă unde mișună furnicarul omenesc. Această din urmă educație, pe care societatea o dă membrilor ei și care constă în pilde de muncă, de purtare, de sfortare spontană, de perfecționare și de control asupra ta însuși – într-un cuvânt, în tot ceea ce năzuie a disciplina cele mai înalte însușiri ale omului și a-l face în stare să-și îndeplinească îndatoririle și treburile vieții – o numea Schiller, „educația genului uman“. Dar această educație nu se capătă din cărți și nu o poate da nicio instrucție curat literară. Bacon, cu puterea de exprimare care-i era obișnuită, spune că „studiile nu ne învață deloc chipul de a ne sluji de aceea ce-am învățat“ și că „înțelepciunea este în afară și deasupra lor, și nu se capătă decât prin observare“. Această părere se aplică tot așa de bine și vieții practice și cultivării inteligenței însăși, căci nu-i nicio experiență care să nu slujească a dovedi și a lumina acest adevăr, că un om se perfecționează nespun mai mult prin muncă decât prin citire și că viața mai mult ca literatura, acțiunea mai mult ca studiul, înrâurirea caracterului mai mult ca biografia, năzuiesc neconținut să înnoiască omenirea.

Biografiile oamenilor mari, și mai ales ale oamenilor de devotament, sunt totuși foarte instructive și foarte folositoare, ca ajutoare, conducătoare și imbolduri. Sunt

printre cele mai bune, unele, care prin învățăturile cum să trăim cu folos, cum să cugetăm bine, cum să muncim cu vrednicie pentru noi și pentru alții – sunt aproape la înălțimea Evangheliilor. Prețioasele pilde de caractere nobile și bărbătești, făurite încet prin eforturi personale, prin bărbăția hotărârii, prin încordare la muncă, prin statornicie în onestitate, pe care ele ni le arată, ne învață, într-o limbă pe care e cu neputință să n-o înțeleagă oricine, tot ceea ce este în puterea fiecăruia să îndeplinească prin sine însuși – și fac să iasă la iveală cât de mult respectul de sine și încrederea în propriile puteri pot să facă pe oamenii cei mai umili să-și capete o îndestulare cinstită și un renume statornic.

Marii savanți, marii literați, marii artiști, aceia care se devotează apostolatului celor mai mari adevăruri, și acei a căror noblete stă toată în bărbăția inimii lor n-au aparținut numai unei anumite clase și nici unei anumite trepte a scării sociale. Ei s-au ivit, indiferent, din toate clasele, din toate treptele, din ateliere și din ferme, din colibă și din palat. Unii dintre cei mai mari apostoli ai Divinității au ieșit din cele din urmă rânduri ale poporului.

Cei mai săraci au ajuns, câteodată, în locurile cele mai înalte – și n-au fost greuți, ori cât de netrecut li s-ar fi părut, pe care ei să nu le fi dat din drum. În multe dați, asemenea greuți pare că au fost cele mai bune ajutoare; căci ele au silit pe oameni să arate tot ceea ce erau în stare ca muncă și îndurare și le-au însuflețit însușirile care, fără aceasta ar fi dormitat mereu. Pilde de asemenea greuți îndepărtate și de izbânzi astfel căpătate sunt atât de numeroase, încât îndreptătesc, cu bun temei, proverbul: *cu voință răzbați prin toate.*

Astronomi, chimiști, prelați, generali – ridicați din ținuturile Sărăciei...

Mulți dintre cei care s-au distins în știință sunt ieșiți dintr-o treaptă socială unde nu poate fi vorba de vreo asemenea îndeletnicire științifică. Astfel, printre aceia care au dat un mare imbold sublim științei astronomice, găsim pe Copernic, fiul unui brutar polonez, pe Kepler, fiul unui cârciumar german, și el însuși băiat de prăvălie, pe d'Alémbert, copil găsit, cules într-o noapte de iarnă de pe treptele bisericii S. Jean le Rond din Paris și crescut de femeia unui geamgiu, pe Newton și Laplace, cel dintâi, fiul unui mic proprietar din Grantham, Anglia, cel de-al doilea, fiul unui sărman țăran din Beaumont-en-Auge, aproape de Honfleur. Cu toate împrejurările potrivnice, cu care ei au avut de luptat de la cei dintâi pași ce i-au făcut în viață, acești oameni de seamă își statorniciră, prin fireasca întrebuițare a însușirilor lor, un renume trainic și tare, pe care toate avuțiile pământului nu-l puteau plăti.

Bogăția le-ar fi fost poate un zăgaz mai mare decât sărăcia în sânul căreia se născuseră. Tatăl lui Lagrange, un alt astronom și matematician de frunte, era vistiernicul războiului la Turin. El se ruină cu niște întreprinderi nenorocite și familia îi ajunsese aproape în sărăcie. Acestei întâmplări, în cele din urmă, Lagrange avea obiceiul să spună că-i datorează și fericirea și renumele său. „Dacă aș

fi fost bogat – spune el – desigur că n-aș fi ajuns niciodată academician.“

Abatele Hautefeuille, alt fizician și mecanic distins, era fiul unui brutar din Orleans. Tatăl lui Gassendi era un țăran sărman din Champtercier (Alpii de Jos), iar Haüy, mineralogul, era fiul unui țesător din Saint-Just (Oise). Chimistul Vauquelin a avut ca tată pe un țăran din Saint-André d'Hebertot (Calvados). Dacă la școala unde a fost trimis în copilăria lui nu strălucea prin luxul veșmintelor sale, strălucea în schimb, printr-o inteligență sclipitoare, și dascălul care-l învăța să scrie și să citească, laudându-l, îi spunea mereu: „Muncește, studiază Colin, și într-o zi vei purta haine frumoase ca și episcopii bisericii de aici.“ Un farmacist din împrejurime, cercetând școala, admiră brațele sănătoase ale copilului și se hotărî să-l ia ca băiat la laborator, lucru la care Vauquelin consimți, în nădejdea că astfel își va putea urma studiile. Dar farmacistul nu înțelegea să îngăduie ca Vauquelin să dea învățaturii nici cea mai mică fărâmă din timpul său, așa încât tânărul, sigur pe sine, luă hotărârea să părăsească locul. Plecă și luă drumul Parisului, neavând cu sine decât sacul de drum din spinare și doi scuzi în buzunar. Sosit la Paris, se puse să caute un loc de ucenic la vreo farmacie, dar toate năzuințele lui rămaseră fără rod. Copleșit de oboseală și de griji, căzu bolnav și, așa fu dus pe moarte la Hotel-Dieu. Dar cum spune vorba: „urziturii, Dumnezeu îi trimite firul“, urmarea dovedi că zile mai bune erau undeva păstrate și pentru sărmanul Vauquelin. Însănătoșindu-se, se puse din nou să caute și găsi loc la un farmacist. După puțină vreme cunoscu pe celebrul chimist Fourcroy, care fu atât de încântat de el, încât îl luă ca secretar, și la